

БАНКІВСЬКІ ІННОВАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ У КРЕДИТУВАННІ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

BANKING INNOVATION: NATURE AND SIGNIFICANCE IN LENDING TO SMALL AND MEDIUM BUSINESS

Стаття розкриває сутність банківських інновацій та їх значення у розвитку кредитування малого та середнього бізнесу. Розглянуто підходи до розуміння понять «інновація», «банківська інновація», виділено ознаки їх класифікації. Представлено ретроспективний огляд розвитку інновацій у фінансово-банківській сфері. Також вказано на проблеми сучасного функціонування малого і середнього бізнесу в Україні та обґрунтовано актуальність розвитку інноваційного кредитування для їх вирішення.

Ключові слова: Інновація, банківська інновація, банківська послуга, банківський продукт, інноваційне кредитування.

Статья раскрывает сущность банковских инноваций и их значение в развитии кредитования малого и среднего бизнеса. Рассмотрены подходы к пониманию понятий «инновация», «банковская инновация», выделены признаки их классификации. Представлен ретроспективный обзор развития инноваций в финансово-банковской сфере.

Также указано на проблемы современного функционирования малого и среднего бизнеса в Украине и обоснована актуальность развития инновационного кредитования для их решения.

Ключевые слова: Инновация, банковская инновация, банковская услуга, банковский продукт, инновационное кредитование.

The article reveals the essence of banking innovations and their importance in the development of lending to small and medium businesses. The approaches to the understanding of the concepts «innovation», «Bank innovation», selected characteristics of their classifications. Presents a retrospective review of development of innovations in financial-banking sector. Also pointed out the problems of the present functioning of small and medium business in Ukraine and the urgency of the development of innovative lending for their decision.

Key words: Innovation, bank innovation, bank favour, bank product, innovative crediting.

УДК 336.71

Степура А.Т.

аспірант кафедри банківської справи
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

Постановка завдання. Одним із найбільш перспективних напрямів оздоровлення української економіки, наповнення споживчого ринку товарами та послугами, створення нових робочих місць є розвиток малого та середнього бізнесу. Як свідчить досвід найбільш розвинених країн світу, ці підприємства мають найбільшу мобільність в умовах сучасної мінливої ринкової кон'юнктури. При цьому в Україні саме ці підприємства найбільше потерпають від неувagi як державних, так і ринкових інститутів, взаємодія з якими мала б сприяти їх розвитку. Не слід відкидати й того, що питання підтримки малого та середнього підприємництва мають особливе значення для всього бізнесового товариства, у тому числі для регіонів, де економічні й політичні перетворення постають необхідною умовою підвищення їх загальної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Від якості здійснюваних у цій сфері трансформацій також залежать усі процеси соціально-економічного розвитку не лише окремих регіонів, а й усієї країни.

Тому одним із ключових напрямів у сфері підтримки дрібного та середнього підприємництва виступає формування сучасної інфраструктури, на базі якої мають максимально ефективно розвиватися виробничі й інноваційні компанії. І звичайно, що одним із ключових інститутів цієї інфраструктури мають бути кредитні установи, у тому числі банки. Тому що без фінансово-кредитної підтримки розвитку підприємництва очікувати не можна.

Аналіз останніх досліджень. Сучасні підходи та проблемні аспекти розвитку інновацій у банків-

ській сфері розглянуто в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених у галузі банківської справи [1-8]. Проте, й досі немає єдиного підходу до визначення понять «інновація», «банківська інновація», класифікації банківських інновацій, які б давали можливість більш комплексно характеризувати інноваційні процеси в банківській сфері та, зокрема, особливості розвитку інновацій у кредитно-інвестиційному обслуговуванні малого та середнього бізнесу.

Постановка завдання дослідження. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність вивчення суті понять «інновація», «банківська інновація» «інноваційне кредитування», дослідження їх розвитку у світовій банківській практиці, а також обґрунтування необхідності впровадження інновацій у кредитуванні малого та середнього бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Не зважаючи на те, що сьогодні в Україні тривають фінансово-економічна і банківська кризи, а також на усталені стереотипи про низьку привабливість і високі ризики малого підприємництва для банківської сфери, кредитування малого і середнього бізнесу за його правильної організації може стати не лише джерелом отримання доходу в окремому сегменті, а й елементом диверсифікації кредитних ризиків, а також джерелом додаткових доходів з обслуговування.

Рано чи пізно фінансово-економічна криза в Україні мине, і банкам, що залишаться на ринку, необхідно буде прилаштуватися функціонувати у новому, сподіваємося високо конкурентному середовищі. Тоді банки, що ставитимуть за мету

займати передові позиції на ринку або просто максимізувати свої прибутки, навряд чи зможуть конкурувати, кредитуючи лише великих корпоративних клієнтів або фізичних осіб. Вони в тому числі мають активно кредитувати малий та середній бізнес. При цьому вважаємо очевидним, що ефективне функціонування і розвиток самих цих підприємств може статися лише за умови залучення інновацій, тому і банківське обслуговування такої клієнтури в цілому і кредитування, зокрема, має розвиватися від простого до складного, тобто, теж інноваційно.

Тому кредитування малого і середнього бізнесу в Україні є актуальним і важливим для самих підприємців, для банків, для всього бізнесового середовища, а також має велике значення для подальшого соціально-економічного розвитку України у цілому. Водночас реалізуватися зазначені вище можливості кредитування малого і середнього бізнесу зможуть лише за умови пошуку нових способів, методів, підходів в обслуговуванні цього виду клієнтури, тобто за умови розвитку банківських інновацій. У цьому аспекті для самих банків, крім завдань, пов'язаних з розробкою інновацій, важливими є питання оцінки їх ефективності та проблеми ризиків їх впровадження.

Для того, щоб розуміти, що саме мають пропонувати банки своїм клієнтам як нові банківські продукти і послуги, необхідно розібратися у значенні таких термінів, як «інновація» та «банківська інновація».

Термін «інновація» (походить від англ. Innovation – нововведення, новина, новаторство) дослівно значить «інвестиції в новацію».

У свою чергу, термін «новація» (від лат. Novation – зміни, оновлення) являє собою дещо нове, чого раніше не існувало.

Поняття інновації вперше з'явилося у наукових дослідженнях культурологів ще у XIX столітті. І означало введення окремих елементів однієї культури в іншу. Зазвичай йшлося про інфільтрацію європейських звичаїв у традиційні азійські або африканські спільноти. І лише на початку XX століття стали вивчати закономірності безпосередньо технічних новацій [8].

Засновником теорії інновацій вважають Й. Шумпетера. Він у своїй праці «Теорія економічного розвитку», виданої у 1912 році, розглядав інновацію (як нові комбінації) як засіб (форму) підприємництва для отримання прибутку. Підприємцями автор називав «господарюючих суб'єктів, функцією яких було, як раз, здійснення нових комбінацій, які виступали його активним елементом».

Далі у своїх дослідженнях у 30-х роках XX століття Й. Шумпетер виділив п'ять типових змін у економічному розвитку [9]:

- використання нової техніки, нових технологічних процесів або ринкового забезпечення виробництва (купівля-продаж);

- впровадження продукції з новими властивостями;
- використання нової сировини і матеріалів;
- зміни в організації виробництва и його матеріального забезпечення;
- поява нових ринків збуту.

Загалом, сьогодні в економічній літературі термін «інновації» інтерпретується, як перетворення потенційного науково-технічного прогресу у реальний, що втілюється у нових продуктах і технологіях.

У вітчизняних дослідженнях термін «інновація» зазнав широкого вжитку лише з переходом до ринкової економіки. До цього у вітчизняній економічній літературі проблематика нововведень широко висвітлювалася лише у рамках дослідження науково-технічного прогресу, розвитку науки і техніки.

За результатом вивчення наукових джерел [1-8] і їх узагальнення можна зробити висновок, що новацією є оформлений результат певних фундаментальних або прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності з приводу підвищення її ефективності. Вважаємо можливим і доцільним загальні характеристики цього терміну відносити і до новацій у банківській сфері.

Тоді під «банківськими новаціями» слід розуміти будь-які розробки і пропозиції, що удосконалюють і підвищують ефективність банківської діяльності.

Новації можуть оформлюватися у вигляді: відкриттів; винаходів; патентів; раціоналізаторських пропозицій, документів на новий або удосконалений продукт, технологію, виробничий або управлінський процес; ноу-хау; понять; наукових підходів або принципів; певного документу (стандарту, рекомендацій, методик, інструкцій); результатів маркетингових досліджень тощо [8].

При цьому сама розробка новацій є лише половиною справи. Головним у подальшому є безпосереднє впровадження новацій, їх перетворення у форму інновацій і отримання позитивного результату і продовження дифузії інновацій. Ці етапи відносяться до інноваційної діяльності вже, як до процесу.

Таким чином, під інновацією слід розуміти певне нововведення, втілення у життя нової ідеї, впровадження нового методу, підходу або використання нового інструменту тощо.

Інновації, що функціонують у фінансовій сфері, представляють собою фінансові інновації. А частина фінансових інновацій створюються банками у формі певних банківських продуктів чи операцій (технологій).

У науковій літературі інновації прийнято класифікувати за багатьма ознаками. На наш погляд, найважливішими є такі ознаки розподілу інновацій:

- за ступенем радикальності, значенню в економічному розвитку: базисні, удосконалюючі і псевдоінновації (раціоналізуючі);

– за направленістю результатів: продуктиві і процесні. Продуктиві інновації охоплюють впровадження нових або удосконалених продуктів. Вони включають застосування нових матеріалів, отримання нових продуктів. Процесні інновації діляться на технологічні = нові технології виробництва і збуту, нові організаційні структури управління та соціальні – покращення умов праці, відпочинку, задоволення потреб людини у послугах тощо.

Також важливо розділяти інновації з огляду на їх масштабність (осягнення певних територій, сфер), а також враховуючи ступінь новизни. Ці ознаки найбільше виражають якісні й кількісні характеристики інновацій і мають значення для економічної оцінки їх ефективності та наслідків, що завжди важливо і необхідно для обґрунтування управлінських рішень, що пов'язані з проведінням інновацій.

Враховуючи специфіку функціонування банку як особливого ринкового інституту, під поняттям банківських інновацій, вважаємо, слід розуміти їх, як сукупність і результат певних дій щодо впровадження новацій, направлених на підвищення ефективності діяльності банку і кращого задоволення потреб його клієнтів. При цьому метою здійснення інноваційної діяльності можна вважати загальну гармонізацію інтересів банку, споживачів банківських послуг і суспільства у цілому в рамках створення продуктів і послуг з цінністю і якістю вищою, ніж у конкурентів.

Початком інтенсивного розвитку безпосередньо банківських інновацій є середина ХХ століття. Як відмітив Дж. Сінки мол., першою значущою банківською інновацією є поява у лютому 1961 р.

першого обертаючого на ринку депозитного сертифіката (CD) [10]. З цього моменту на ринку банківських послуг постійно з'являлися різні фінансові і технологічні новинки. У табл. 1 представлено перелік найбільш відомих і далі застосованих у сфері банківського обслуговування новацій ХХ століття.

Важливим аспектом у дослідженні поняття «банківська новація» є те, що як будь-яке нове явище воно тісно пов'язане з плином часу. Час є категорією життя будь-якого явища, в тому числі й економічного. При цьому час є стимулом розвитку ринку і важелем перемоги у конкурентній боротьбі. Банк, який перший вийшов зі своєю інновацією і зайняв певну нішу на ринку банківських послуг, швидко створить собі імідж, з яким конкурентам боротися буде важко. А з плином часу будь-яке нове явище перетворюється на масове і традиційне. Тобто банківська інновація є функцією часу і тому діє, тобто, має свій очікуваний ефект лише у рамках часу, який визначений початком і кінцем життєвого циклу цієї інновації. Це важливо для розуміння того, що банківською інновацією не можна вважати певні банківські продукти або операції, що є новими лише для цього банку, проте які вже давно реалізовані в інших банках. Вважаємо, що до банківських інновацій також не слід відносити незначні зміни, що не змінюють самого змісту і суті банківського продукту або операції (наприклад, зміни умов кредитування тощо).

З урахуванням зазначеного банківська інновація за змістом має включати:

– дійсно новий банківський продукт, що вперше з'явився на українському ринку банківських послуг, лише у одному банку;

Таблиця 1.

Інновації і нові продукти в банківській сфері

Категорія продуктів	Приклад	Рік запровадження інновації
Споживче кредитування	Банківські кредитні карти	1958
Строкові депозити	Євродоларові депозити	Середина 1960-х
Строкові депозити	Депозитні сертифікати	1969
Поточні рахунки	Поточний рахунок з нарахуванням процентів	1972-1980
Кредитні карти	«Інтелектуальна» (чипована) карта	1974
Міжнародне кредитування	Синдиковані кредити	Середина 1970-х
Ощадні рахунки	Індивідуальні пенсійні рахунки (IRA)	1975
Міжнародне банківське обслуговування	Федеральна корпорація міжнародних банківських корпорацій	1978
Іпотечне кредитування	Плаваюча процентна ставка	Початок 1980-х
Комерційне кредитування	Поглинання з високою часткою позичкових коїтів (високим левериджем) (LBO)	Початок 1980-х
Міжнародне банківське обслуговування	Міжнародні банківські інструменти (IBF)	1981
Рахунки і заощадження	Депозитні рахунки грошового ринку (MMDA)	1982
Споживче кредитування	Кредитні лінії, що забезпечені сплаченою часткою будинку позичальника	Середина 1980-х
Ризик-менеджмент	Похідні інструменти позабіржового ринку	Середина 1980-х
Управління активами споживачів	Взаємні фонди	Кінець 1990-х

Складено на основі опрацювання використаних джерел [10]

– новий для України іноземний продукт, що вперше з'являється на українському ринку банківських послуг;

– нові фінансові операції, технології, що раніше не здійснювалися (не застосовувалися) у практиці українських банків.

Різноманітність банківських інновацій у сучасній банківській діяльності відображається їх класифікацією, яка має як загальні, так і особливі риси, що притаманні лише діяльності окремих країн. У світовій банківській практиці виділяють наступні групи інновацій, що об'єднані спільністю їх цілей: нові послуги, що пов'язані з розвитком грошового ринку, послуги з управління готівкою, інновації у традиційних сегментах ринку позичкових капіталів. Загальні категорії банківських інновацій відображають найбільш суттєві властивості окремих видів банківських продуктів і послуг.

У світовій практиці зазвичай виокремлюють наступні види банківських інновацій:

– інновації у нових сферах грошового ринку таких, як ринки комерційних цінних паперів, фінансових ф'ючерсів, фінансових опціонів, цінних паперів, що не котируються на ринку;

– управління готівкою і використання нових інформаційних технологій, віддалений банкінг, мобільний банкінг тощо;

– послуги фінансового посередництва, що направлені на зниження операційних витрат і більш ефективно управління активами і зобов'язаннями, наприклад, депозитні сертифікати, депозитні рахунки грошового ринку тощо;

– нові продукти у традиційних сегментах ринку капіталів, наприклад, інструменти з плаваючою процентною ставкою, свопи, облігації з глибоким дисконтом тощо, а також інструменти грошового ринку, що мають характеристики як капіталу, так і кредитних ресурсів (облігації участі, сертифікати інвестицій тощо).

Слід відзначити, що для сучасних потреб української економіки і розвитку малого та середнього бізнесу, на нашу думку, найбільшої актуальності мають банківські інновації кредитно-інвестиційного характеру.

Розвиток інноваційної спрямованості економіки і підвищення інноваційної активності господарюючих суб'єктів, в тому числі малого і середнього бізнесу, напряму пов'язані у першу чергу з інвестиціями. Вихід з фінансово-економічної кризи, а також подальший розвиток і модернізація економіки України в значній мірі залежать від достатності й доступності фінансових ресурсів для підприємств. В умовах недостатності власних ресурсів і майже повної обмеженості бюджетного фінансування, інноваційна діяльність дуже ускладнена. Тому пошук альтернативних джерел ресурсів на грошовому ринку є дуже актуальним для підприємств і стає майже невід'ємною частиною інноваційного процесу.

При цьому банки як інституціональні інвестори є чи не головним (особливо в умовах України) елементом інноваційної інфраструктури і мають забезпечувати задоволення потреб суб'єктів економіки у банківських послугах. Як особливі фінансові посередники саме банки є основним джерелом фінансових новацій, завдяки яким розширюються можливості пропозиції грошей, інвестування заощаджень і впливу грошово-кредитної системи на економічні процеси.

Стосовно безпосередньо банківського кредитування інноваціями слід вважати реалізацію у господарській практиці результатів досліджень і розробок у вигляді нових банківських продуктів і послуг, нових методів обслуговування клієнтів, нових технологій в інформаційно-технічній взаємодії зі споживачами кредитних послуг, нових принципів управління кредитним ризиком, у тому числі, нових принципів і підходів щодо оцінки кредитоспроможності клієнтів, виходу на нові сегменти кредитного ринку.

При цьому важливим завданням кредитно-інвестиційних інновацій банків є забезпечення втілення новітніх інструментів дослідження та автоматизації банківських технологій із вдосконаленням наявних і створенням та просуванням нових банківських послуг, поліпшення якості обслуговування клієнтів, що сприятиме задоволенню потреб клієнтів, забезпеченню фінансової стійкості та конкурентоспроможності вітчизняних банків.

Висновки. Розвиток малого та середнього бізнесу на сучасному етапі економічного розвитку України є одним із ключових елементів подолання фінансово-економічної кризи, а також одним з найбільш перспективних напрямків оздоровлення української економіки. Проте, малі і середні підприємства в умовах обмежених власних ресурсів також мають найменші можливості щодо бюджетного фінансування. Тому банківське кредитування є одним із головних важелів їх сучасного розвитку. Проте, кредитування малого і середнього бізнесу в Україні є доволі ризиковим, з огляду на низьку прибутковість і специфіку функціонування. Це зумовлює необхідність пошуку нових підходів, методів, інструментів щодо їх обслуговування. Крім того ефективно функціонування і розвиток самих цих підприємств може статися лише за умови залучення інновацій, тому і банківське обслуговування такої клієнтури має бути інноваційним.

Розвиток інновацій у сфері кредитування малого і середнього бізнесу дасть можливість не лише для розвитку цих підприємств, а й створить кращі умови розвитку цього сегменту кредитної діяльності банків. Зокрема, диференціювати не лише доходи, а й ризики кредитної діяльності, оптимізувати витрати, організаційні аспекти кредитної діяльності, розширити спектр кредитних

продуктів і послуг, залучити нових клієнтів і вийти на нові сегменти ринку банківських послуг. Розвиток банківських інновацій сприяє кращому обслуговуванню клієнтів банків і підприємств малого та середнього бізнесу, зокрема, підвищує ефективність діяльності самих банків, позитивно впливає на бізнесову спільноту у цілому і має загальний позитивний соціально-економічний ефект. Тому розвиток банківських інновацій є актуальним і необхідним в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вахнюк С.В., Подоляка О.І. Прогнозування додаткових фінансових надходжень банку при впровадженні інноваційних технологій на прикладі систем дистанційного обслуговування клієнтів // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 13.- Суми., 2005.- С.229-234.
2. Єгоричева С.Б. Банківські інновації: навч. посібник / С.Б.Єгоричева. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 208 с.
3. Йохна М.А., Стадник В.В. Економіка й організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 400 с.
4. Краснокутська Н. В., Гарбуз С. В. Інноваційний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. – К.: КНЕУ, 2005. – 276 с. ;
5. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 295 с.
6. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2002. – 254 с.
7. Основы инновационного менеджмента. Теория и практика: Учебник / Л.С. Барютин и др.; под ред. А.К. Казанцева, Л.Э. Миндели. 2-е изд. перераб. и доп. – М. ЗАО «Изд-во «Экономика», 2004. – 324 с.
8. Инновационный менеджмент. Фатхутдинов Р.А. 6-е изд., испр. и доп. – СПб.: 2011. – 448 с.
9. Шумпетер Ш. Теория экономического развития. М.: Изд-во Прогресс, 1982. – 455 с.
10. Синки Д. – мл. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг: [пер. с англ.] / Д. Синки-мл. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1024 с.